

РЕЦЕНЗІЇ

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ СІМКОВОЇ ІРИНИ ОЛЕГІВНИ “ФОРМУВАННЯ В МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УСНОМУ ДВОСТОРОННЬОМУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОМУ ПЕРЕКЛАДІ” (2018)

Актуальність проблеми, вирішення якої висвітлюється у рецензованій монографії, зумовлена низкою суперечностей між соціальним замовленням на підготовку висококваліфікованих перекладачів і недостатньою розробленістю методики навчання усного перекладу, зокрема перекладу з аркуша науково-технічних текстів англійською й українською мовами.

На підставі вивчення сучасного стану й теоретичних засад формування в майбутніх перекладачів професійної компетентності в усному двосторонньому перекладі в науково-технічній сфері авторка пропонує концепцію професійної підготовки майбутніх перекладачів у науково-технічній сфері.

У монографічному дослідженні проаналізовано сучасні вимоги до професійної компетентності перекладача в науково-технічному перекладі згідно з державними й міжнародними стандартами, досліджено соціально-філософські, психолінгвістичні, психолого-педагогічні, методичні й лінгвістичні засади формування в майбутніх перекладачів професійної компетентності в усному двосторонньому перекладі з аркуша.

З позицій компетентнісного підходу в монографії уточнюється структура професійної компетентності майбутнього перекладача й конкретизується зміст кожного складника зазначеної компетентності (суб- і надкомпетентностей); розглядаються види перекладу, володіння якими становить професійну компетентність перекладача, та їхні особливості; досліджується предметний аспект змісту навчання майбутніх перекладачів двостороннього усного перекладу з аркуша в бакалавраті.

Отримані результати слугують підґрунтям для побудови педагогічної системи професійної підготовки майбутніх перекладачів до усного двостороннього перекладу з аркуша в науково-технічній сфері в єдності трьох складників: цільового, методологічно-змістового й результативного. Системний погляд авторки на досліджувану проблему уможливив комплексне вирішення поставлених завдань: досліджено цілі, принципи, зміст, технології, засоби професійної підготовки майбутніх перекладачів з метою формування професійної компетентності в усному двосторонньому перекладі з аркуша.

До здобутків авторки монографії слід віднести спеціальний навчальний курс, розроблений задля формування професійної компетентності перекладача в усному двосторонньому перекладі з аркуша в науково-технічній сфері.

Ретельно досліджені механізми перекладацької діяльності, зокрема усного двостороннього перекладу, лінгвістичні фактори перекладацького процесу, особливості науково-технічних текстів у мові оригіналу й мові перекладу, труднощі, які виникають у процесі їх перекладу, уможливили розроблення авторської методики навчання майбутніх перекладачів усного двостороннього перекладу з аркуша в науково-технічній сфері.

Структура монографії є логічною, обумовленою метою дослідження й поставленими в ньому завданнями. Структурними компонентами монографії є передмова, три розділи, післямова, висновки, список використаних джерел і додатки.

У Передмові авторка докладно обґрунтовує актуальність теми й чітко визначає завдання дослідження, вирішення яких послідовно викладено в розділах монографії.

У першому розділі “Сучасний стан професійної підготовки майбутніх перекладачів усного двостороннього перекладу у науково-технічній сфері» розглянуто сучасні вимоги до професійної компетентності перекладача в науково-технічному перекладі згідно з державними й міжнародними стандартами.

На підставі аналізу стандартів вищої освіти України та вимог освітньо-професійних програм до підготовки майбутніх перекладачів, а також спираючись на результати аналізу міжнародних професійних стандартів як у галузі виконання перекладу, так і його навчання, авторка узагальнює сучасні вимоги до формування професійної компетентності перекладача.

Згідно з державними стандартами дослідниця робить висновок про необхідність розвитку в майбутніх перекладачів соціально-особистісних, системних, інструментальних і професійних компетентностей. Відповідно до зарубіжних стандартів у процесі навчання майбутніх перекладачів усного двостороннього перекладу з аркуша розвитку й удосконалення потребують навички й уміння комунікації та міжособистісного спілкування (особистісна субкомпетентність), мовленнєві навички й уміння (білінгвальна субкомпетентність), навички й уміння вірогідного прогнозування та створення опорних пунктів (перекладацька субкомпетентність), навички й уміння вирішення проблем, пошукові й організаційні навички й уміння (стратегічна надкомпетентність).

Також І. О. Сімкова звертає увагу на необхідність ознайомлення майбутніх фахівців з етичними принципами, яких слід дотримуватись перекладачам, з особливостями усного й письмового реєстрів у країнах мови оригіналу й мови перекладу (екстралінгвістична субкомпетентність).

Розглядаючи виділені субкомпетентності як невід'ємні складники професійної компетентності перекладача, авторка докладно їх аналізує в контексті компетентнісного підходу з урахуванням наявних у науковій літературі підходів до визначення змісту й структури згаданої компетентності.

Вагомим внеском в сучасну теорію професійної підготовки майбутніх перекладачів є визначення дослідницею змістових і структурних складників *перекладацької компетентності в усному двосторонньому науково-технічному перекладі*. З цією метою авторка вдається до порівняльного аналізу усного й письмового видів перекладу, а також до розгляду особливостей різних видів усного перекладу, виділяє усний двосторонній переклад з аркуша як його незалежний вид, широко практично використовуваний, та уточнює його місце серед інших видів перекладу.

Усний двосторонній переклад з аркуша дослідниця визначає як усний переклад письмового тексту оригіналу без його попереднього прочитання, під час якого механізм зорового сприйняття тексту оригіналу синхронізується з усним оформленням тексту перекладу.

Задля створення методики формування в майбутніх перекладачів професійної компетентності в усному двосторонньому перекладі з аркуша дослідниця розглядає цілі (практичну, виховну, освітню, розвивальну) навчання зазначеного виду перекладу, його місце в загальному змісті професійної підготовки майбутніх перекладачів, виділяє його особливості, аналізує умови виконання й фактори, що ускладнюють його або полегшують.

На підставі аналізу й порівняння різних видів перекладу до особливостей усного двостороннього перекладу з аркуша віднесено різну модальність сприйняття тексту оригіналу (вихідного тексту) і породження тексту перекладу (зорове сприйняття тексту оригіналу та його усне оформлення мовою перекладу); письмову форму мови оригіналу й усну форму мови перекладу; часовий фактор (обмеження в часі); одноразовість сприйняття тексту оригіналу; невисокий рівень еквівалентності тексту перекладу; об'єкти перекладу – тексти оригіналу (вихідні тексти), які можуть мати різний рівень складності.

Усний двосторонній переклад з аркуша виконується в умовах, коли перекладач отримує текст оригіналу (в письмовій формі), який він раніше не бачив або побачив безпосередньо перед здійсненням перекладу. Перекладач читає текст оригіналу й одночасно промовляє його мовою перекладу в такий спосіб, що у реципієнта (одержувача перекладу) складається враження, що текст оригіналу написано мовою перекладу.

До факторів, які ускладнюють виконання усного двостороннього перекладу з аркуша, належать необхідність зберігати рівномірний темп мовлення, уникаючи довготривалих пауз,

повторів або самовиправлень; необхідність читання в прискореному темпі (наприклад, якщо швидкість мовлення становить 100 слів на хвилину, то швидкість читання має бути в 1,5-2 рази більшою; необхідність синхронізації мовленнєвих дій читання, перекладу й промовляння вголос; необхідність правильної сегментації тексту оригіналу, яка має задовольняти дві вимоги: успішний переклад відрізка тексту оригіналу без зайвих зусиль і смислова завершеність відрізка, щоб він без зусиль сприймався реципієнтом.

До факторів, які полегшують здійснення усного двостороннього перекладу, віднесено наявність зорової опори, що дає змогу сприймати наступний відрізок тексту оригіналу, самостійно визначаючи його довжину; зорове сприйняття прецизійної лексики (дати, числа тощо), лексичних одиниць, які важко зрозуміти з контексту; можливість самостійно встановлювати темп мовлення; в поодиноких випадках можливість брати до уваги реакцію аудиторії.

У другому розділі монографії *“Теоретичні основи формування в майбутніх перекладачів професійної компетентності в усному двосторонньому перекладі у науково-технічній сфері”* авторкою досліджено соціально-філософські, психолінгвістичні, психолого-педагогічні, лінгвістичні й методичні засади розроблення методики формування в майбутніх перекладачів професійної компетентності в усному двосторонньому перекладі з аркуша.

Розглядаючи переклад як особливий розумовий процес і як результат, дослідницею визначено в контексті лінгвістичного, текстового, когнітивного, комунікативного (соціокультурного) й філософського (герменевтичного) підходів специфічні ознаки, які виокремлюють його з-поміж інших видів мовленнєвої діяльності, основні завдання й функції перекладу в розвитку суспільства, а також досліджено особливості різних видів перекладу.

Виходячи з того, що процес перекладу в контексті лінгвістичного підходу розуміється як трансформація тексту оригіналу в текст перекладу, де відповідно відбувається заміна засобів мови оригіналу рівноцінними засобами мови перекладу, дослідниця акцентує увагу на необхідності навчання майбутніх бакалаврів-філологів здійснювати вибір дотичного відповідника, необхідного варіанта одиниці тексту оригіналу в процесі перекладу. Авторка пропонує розрізняти три види відповідників: еквіваленти; варіантні й контекстуальні відповідники; всі види наявних перекладацьких трансформацій.

Спираючись на основні положення текстового підходу, в контексті якого переклад витлумачується як “процес”, утілюваний у діяльності перетворення тексту оригіналу на текст перекладу і “продукт”, тобто перекладений текст оригінал, і враховуючи типи прагматичних відносин, які можуть існувати в тексті оригіналу, дослідниця вдається до характеристики різних типів текстів відносно їхнього прагматичного ступеня в перекладі. З вищим прагматичним ступенем у перекладі виділено наукову й технічну літературу, рекламні оголошення; з високим прагматичним ступенем – публікації для інших країн, тобто тексти, створені мовою оригіналу, але призначені насамперед для перекладу і спрямовані на аудиторію мовою перекладу. Найнижчим прагматичним ступенем у перекладі характеризуються тексти законів, суспільно-політична література, місцева преса, оголошення тощо. Прагматичний ступінь перекладу в текстах художньої літератури залежить від жанру: белетристика й драматургія мають вищий ступінь у перекладі, ніж лірична поезія.

Унаслідок аналізу наукової літератури дослідницею визначено й детально розглянуто основні фази (сприйняття тексту оригіналу; прийняття перекладацького рішення; оформлення тексту перекладу), які складають процес усного двостороннього перекладу з аркуша, виділено й досліджено його основні механізми.

Заслугує на увагу ретельність, з якою І. О. Сімкова розглядає механізми перекладацької діяльності, які співвідносить з кожною з виділених фаз. Цінним є ще й те, що авторка визначає навички й уміння, які мають бути сформовані у студентів для реалізації усного двостороннього перекладу з аркуша залежно від фази. Так, сприйняття тексту оригіналу пов’язано з розвитком

навичок і вмінь девербалізації, володіння широким полем зору під час читання тексту оригіналу й вірогіднісного прогнозування під час смислового аналізу тексту оригіналу; прийняття перекладацького рішення – з навичками й уміннями переключення та застосування перекладацьких трансформацій; усне оформлення тексту перекладу з навичками й уміннями синхронізації двох операцій: читання й говоріння.

Дослідження лінгвістичних факторів, які визначають усний двосторонній переклад з аркуша, дало авторці змогу визначити особливості науково-технічних текстів, як в англійській, так і українській мові. До таких особливостей віднесено суто практичне призначення текстів, а саме, задоволення потреби в інформації або надання інструкції реципієнту, щоб він міг упоратися із технічними завданнями; мовні (лексико-граматичні) особливості, де на перший план виступають термінологія і спеціальна лексика; чітке й логічне викладення; відсутність емоційного забарвлення, чим допускається велика текстуальна близькість до оригіналу.

З огляду на насиченість науково-технічних текстів термінологією й ситуативними кліше, І. О. Сімкова вдається до аналізу застосування термінів і кліше в галузі комп'ютерних і нанотехнологій. Терміни витлумачуються як однозначні лексичні одиниці, позбавлені експресивності. Виявлено, що в галузі нанотехнологій визначення термінів, які використовуються для позначення тотожних предметів і явищ, інколи різняться. Знання такої різниці відіграє важливу роль у процесі перекладу.

Також встановлено, що кліше притаманні такі риси, як узуальність, стійкість, відтворюваність у готовому вигляді й ситуативна обумовленість. Дослідниця розподіляє кліше відповідно до синтаксичних (наприклад, кліше у формі словосполучення, кліше у формі односкладових речень тощо) та семантичних характеристик (наприклад, кліше-запитання, формули мовленнєвого етикету, кліше погодження або непогодження тощо). Витлумачуючи кліше як закінчені висловлювання, авторка доходить висновку, що вони за своїми функціями близькі до тематичних висловлювань, зміст яких задається й визначається ситуацією.

З метою ефективного формування в майбутніх перекладачів професійної компетентності в усному двосторонньому перекладі з аркуша в галузі комп'ютерних і нанотехнологій, авторка обирає наукову статтю й науково-технічну розробку як види наукових публікацій, докладно обґрунтовує їх вибір і характеризує особливості кожного із зазначених видів публікацій.

Унаслідок дослідження лінгвістичних, психологічних і психолінгвістичних засад авторкою визначено навички й уміння (перекладацька субкомпетентність), необхідні майбутнім перекладачам для здійснення усного двостороннього перекладу з аркуша: навички й уміння читання (девербалізації та розширення поля зору в процесі читання); говоріння (усного мовлення) мовою перекладу; сегментації тексту оригіналу; синхронізації операцій (читання й говоріння); вірогіднісного прогнозування; переключення (з мови оригіналу на мову перекладу і навпаки); виділення значеннєвих опорних пунктів повідомлення (наприклад, уміти оперативно ідентифікувати ключову інформацію й заради її передачі жертвувати другорядною інформацією); застосування перекладацьких трансформацій (наприклад, уміти застосовувати функціональні заміни, описовий переклад тощо).

Заслугове на схвалення детальний аналіз зазначених навичок і вмінь, можливих труднощів їх формування з поданням прикладів вправ для їх подолання.

У третьому розділі *“Педагогічна система професійної підготовки майбутніх перекладачів в усному двосторонньому перекладі у науково-технічній сфері”* запропоновано зміст професійної підготовки майбутніх перекладачів в усному двосторонньому перекладі з аркуша в науково-технічній сфері, окреслено педагогічні умови формування в майбутніх перекладачів професійної компетентності в усному двосторонньому науково-технічному перекладі, запропоновано спеціальний курс для формування професійної компетентності перекладача в усному двосторонньому перекладі з аркуша і модель педагогічної системи професійної підготовки майбутніх перекладачів в усному двосторонньому перекладі з аркуша.

Для розроблення методики формування в майбутніх перекладачів професійної компетентності в усному двосторонньому перекладі з аркуша в науково-технічній сфері авторкою обрано дві підмови – комп'ютерні й нанотехнології, вибір яких обґрунтовано сучасними закономірностями суспільного й технологічного розвитку.

Наукові засади добирання й організації науково-технічних текстів для формування в майбутніх перекладачів професійної компетентності в усному двосторонньому перекладі з аркуша склали такі фактори як перекладознавчий, лінгвістичний і методичний. Відповідно до перекладознавчого фактора під час добору матеріалу враховувалась специфіка усного двостороннього перекладу з аркуша як процесу, що виявляється в його професійній спрямованості, адекватній передачі спеціальної інформації (з урахуванням екстралінгвістичних факторів) і в наявності особливостей, властивих цьому виду перекладу. Встановлено, що матеріали для формування в майбутніх перекладачів професійної компетентності в усному двосторонньому перекладі з аркуша на основі науково-технічних текстів мають бути професійно орієнтованими; тематично відповідати галузям, обраним для формування професійної компетентності; відбивати специфіку реального професійного спілкування; бути насиченими інформацією спеціального характеру; відповідати комунікативній ситуації в професійній сфері спілкування; відображати особливості усного двостороннього перекладу з аркуша.

Лінгвістичний фактор стосується специфіки мовних і функціональних особливостей науково-технічних текстів, зокрема низки властивих тексту лінгвістичних параметрів, його стильової й жанрової різноманітності, наявності спеціальної інформації (термінології), поліфункціональної природи науково-технічних текстів. Згідно з лінгвістичним фактором матеріали для формування професійної компетентності в усному двосторонньому перекладі з аркуша на основі науково-технічних текстів повинні бути завершеними, цілісними; відповідати певному стилю й жанру; бути термінологічно насиченими; мати поліфункціональний характер.

Методичний фактор покликаний визначити ступінь доступності, достатності й ефективності матеріалів, дібраних для формування професійної компетентності в усному двосторонньому науково-технічному перекладі. Згідно з методичним фактором матеріали для формування професійної компетентності в усному двосторонньому перекладі з аркуша на основі науково-технічних текстів мають представляти декілька жанрів; бути доступними / посильними за змістом й обсягом; бути організованими відповідно до поступового нарощування труднощів і збільшення обсягу текстового матеріалу, а також застосування текстів різних жанрів; бути організованими відповідно до кількості годин, відведених на курс усного двостороннього перекладу з аркуша.

Цінним в монографії є ретельно висвітлена динаміка добирання змісту навчання із зазначенням обраних галузей, напрямків і тем для формування в майбутніх перекладачів професійної компетентності в усному двосторонньому перекладі з аркуша, їх розподілу в змісті професійної підготовки, принципів і критеріїв добору науково-технічних текстів і лексичного матеріалу, джерел добору.

Цікавим є, що з метою дослідження згаданих вище галузей і жанрів авторкою були обрані сучасні статті й науково-технічні розробки з комп'ютерних і нанотехнологій, задля чого були використані сучасні журнали з комп'ютерних технологій ("Computer Science", "WorldNet Search", "Computer Technology", "Nature Computer Technology", "Communications of the ACM" тощо), з нанотехнологій ("ENT Magazine", "Nanotechnology", "IEEE Nanotechnology Magazine", "R & D Magazine", "Nature Nanotechnology", "Journal of Nanoscience and Nanotechnology" тощо), а також сайти міжнародних конференцій, міжнародних промислових організацій тощо, була проведена співбесіда з фахівцями, які працюють у різних сферах комп'ютерних технологій, і викладачами спеціальних технічних дисциплін.

Беручи до уваги основні дослідження в галузі нанотехнологій, нормативні документи міжнародних організацій і матеріали національних органів науково-технічної політики

і статистичних служб, дослідниця визначила сфери формування в майбутніх перекладачів професійної компетентності в усному двосторонньому перекладі з аркуша в галузі нанотехнологій, напрямки (наноматеріали, наноінструменти, нанoeлектроніка, нанофотоніка, нанобіотехнології, наномедицина, наномеханіка) й теми.

На наукових засадах авторка розглядає педагогічні умови, виділені й реалізовані в освітній практиці системи професійної підготовки майбутніх перекладачів в усному двосторонньому перекладі в науково-технічній сфері. До таких зараховано: комплексне застосування комунікативних, когнітивних і метакогнітивних стратегій у процесі фахової підготовки; пріоритетність у процесі підготовки перекладача комунікативних завдань із часовим обмеженням, які забезпечують формування професійної компетентності перекладача в усному двосторонньому перекладі з аркуша; міждисциплінарний характер формування професійної компетентності майбутніх перекладачів в усному двосторонньому науково-технічному перекладі; використання автентичних навчально-інформаційних ресурсів під час фахової підготовки перекладача й орієнтація на провідні світові стандарти; спрямованість процесу фахової підготовки на усвідомлення майбутніми перекладачами перспектив майбутньої професійної діяльності.

Унаслідок аналітичного огляду програм для навчання усного двостороннього перекладу на сайтах закладів вищої освіти, які займаються професійною підготовкою майбутніх перекладачів, авторкою встановлено, що вони враховують сучасні лінгвістичні досягнення, розробки в методиці навчання й перекладознавстві. Однак у них практично відсутні або представлені в недостатній кількості курси, предметом яких є формування професійної компетентності майбутніх перекладачів в усному двосторонньому перекладі з аркуша. Для вирішення цієї проблеми авторкою пропонується спеціальний навчальний курс “Усний двосторонній переклад з аркуша”, зміст і структура якого, а також модель організації освітнього процесу з його використанням докладно описано в монографії.

Виклад теоретичних положень ілюструється й унаочнюється на сторінках монографії численними таблицями й рисунками, а також доповнюється результатами дослідження, розміщеними у додатках. Список використаних джерел за темою дослідження нараховує 364 найменування українською й іноземними мовами.

Рецензована монографія, в якій представлено авторську концепцію формування професійної компетентності в усному двосторонньому перекладі з аркуша, призначена передусім для викладачів і студентів закладів вищої освіти, аспірантів і докторантів, а також для вчителів профільних класів закладів середньої освіти й широкого кола освітян, які досліджують проблему навчання перекладу.

Проведене І. О. Сімковою дослідження має беззаперечну наукову новизну, оскільки розширює рамки професійної підготовки майбутніх перекладачів, дає змогу підвищити рівень їхньої професійної компетентності за рахунок формування професійної компетентності в усному двосторонньому науково-технічному перекладі.

Рецензент
декан факультету перекладачів,
професор кафедри німецької
філології та перекладу і прикладної
лінгвістики Київського національного
лінгвістичного університету,
доктор педагогічних наук, доцент

Л. Я. Зеня